

מבדקי הקריאה והכתיבה לכתה א'
קריאה של שמות האותיות ומודעות פונולוגית (משימות 1, 2)

מרבית התלמידים המגיעים לכתה א' נמצאים בשלב התפתחותי המאפשר להם לעבור את תהליך רכישת הקריאה והכתיבה ללא קשיים, אך עבור חלק מהתלמידים המשימה אינה פשוטה, היא מאתגרת יותר, ולכן הם זקוקים ליותר התנסויות ולתרגול נוסף כבר מהשלבים הראשונים. במשימות 1, 2 של מבדק הקריאה והכתיבה נבדקות המודעות הפונולוגית וידיעת שמות האותיות (הבנת **העיקרון האלפביתי**) שעומן מגיעים הילדים בראשית כתה א'. הממצאים שמתקבלים לאחר העברת המשימות עשויים להצביע על ילדים בשלבי מוכנות שונים זה מזה. לקבוצות התלמידים השונות מומלץ לקיים התנסויות בסביבה הלימודית בהרכבים שונים: בקבוצה הומוגנית, בקבוצה הטרוגנית, במליאה ובאופן פרטני. בתכנון השבועי של המורה מומלץ להקדיש זמן רב יותר למפגשים עם קבוצות התלמידים המתוארות בטבלה, וזאת **בנוסף לתהליך הלמידה השוטף** המתקיים עם כלל תלמידי הכיתה. לפניכם תיאור של שני פרופילים אפשריים של תלמידים המתקבלים מניתוח תוצאות המשימות הראשונות. בנוסף, מוצעות המלצות לדרכי הוראה והפניות לתכנית ההוראה לכתות א-ב.

ממצאי המשימות	המלצות לפעילות בכיתה בעקבות הממצאים
<p>פרופיל 1</p> <p>תלמידים שביצועם:</p> <ul style="list-style-type: none"> אינו תקין או דורש מעקב בקריאה של שמות האותיות (משימה 1). אינו תקין במשימות המודעות הפונולוגית – זיהוי עיצור פותח והפקת עיצור סוגר (שני החלקים הראשונים של משימה 2), אך תקין במשימת מודעות פונולוגית זיהוי צירוף פותח (החלק השלישי של משימה 2). <p>ניתוח הממצאים:</p> <p>תלמידים אלה מבטאים קושי בקידוד, ביצירת קשר בין שם האות לסימן הגרפי שלה. בנוסף, המודעות הפונמית שלהם, דהיינו, היכולת לזהות או לבודד את הצליל הקטן ביותר בשפה (פונמה¹), אינה מפותחת דיה. תלמידים אלה עלולים</p>	<p>זימון התנסויות חוזרות המסייעות בפיתוח המודעות הפונמית, תוך כדי תהליכי לימוד הקריאה והכתיבה בכיתה (התקדמות במקראה הכיתתית) ולא בנפרד. על המורה לחקור את שיטת הקריאה שנבחרה להוראה בכתתו (המקראה) כדי לזהות בעזרת המדריך למורה את הפעילויות התומכות בפיתוח המודעות הפונולוגית ולזמן לתלמידים הזקוקים לכך התנסויות חוזרות בפעילויות אלה. הרחבה ודוגמאות נוספות ניתן למצוא בתכנית ההוראה לקידום היעדים לכתות א-ב עמ' 12.</p> <p>דוגמאות לפעילויות המפתחות את המודעות הפונמית:</p> <ul style="list-style-type: none"> חלוקת מילים ליחידות תת-הברתיות (חלוקה הנחוצה בעת כתיבה): מבקשים מהתלמיד לחלק מילה לחלקים קטנים, למשל: את המילה כלב ל: כ – ל – ב; את המילה שעון ל: ש – עו – ן זיהוי פונמה בתוך מילים מושמעות, או במילים המיוצגות בתמונות, למשל: "איזו מבין המילים מתחילה בצליל הדומה לצליל שבו מתחילה המילה "כדור"?" החלפה של פונמה אחת בפונמה אחרת, למשל: "איזו

פונמה - היחידה הלשונית הקטנה ביותר (עיצור ותנועה) המבחינה בין שתי משמעויות / מילים / מבעים, כגון: ¹ טוב – דוב

המלצות לפעילות בכיתה בעקבות הממצאים	ממצאי המשימות
<p>מילה נקבל אם נחליף במילה פיל את הצליל פ' (/p/) בצליל ט' (/t/)?</p> <ul style="list-style-type: none"> • פיתוח מודעות פונמית באמצעות שימוש במערכת הכתב (האותיות): מציגים תמונות של כמה עצמים ומבקשים מהתלמיד למצוא את המילה (המיוצגת בתמונה) שמתחילה באות מסוימת, למשל: "חפש מילה מבין התמונות שמתחילה באות מי". התלמיד נדרש ליצור קשר בין שם האות לבין הצליל הפונמי של תחילת המילה המוצגת בתמונה (לקשור בין האות מי למילה מלפפון). • משימות כתיבה פונטית: מבקשים מתלמיד לכתוב מילה בהקשר נלמד (כגון: מילה מתוך סיפור שהוקרא על-ידי מורה). לצורך כתיבת מילה התלמיד צריך לפרק בעצמו את המילה שהוא עומד לכתוב על-ידי אמירה בקול. <p>חשוב לשלב בתרגול המודעות הפונולוגית הבחנה בין כל התנועות (כולל אלו שטרם נלמדו בשיטת הקריאה), תוך שימוש באוצר מילים המוכר לתלמידים למשל: שמות התלמידים בכיתה, שמות בעלי חיים וכד'.</p> <p>דוגמאות לפעילויות המקדמות את שיום האותיות (ללא תלות בסדר לימוד הצירופים):</p> <ul style="list-style-type: none"> • שיום האותיות של מילים מוכרות, כגון: שמות הילדים או חפצים. • משחקים כמו, מיון מילים המתחילות באותה אות, קבוצת מילים המכילה אות. • עיצוב אותיות בחומרים שונים (חול, בצק וכד') • שילוב תנועה, כגון: משחק מסלול המורכב מכרטיסי אותיות המונחים על הרצפה, תלמיד אחד מכריז על אות כלשהי ותלמיד אחר קופץ ועומד על הכרטיס המתאים. • שירי האותיות כגון: <p>https://www.youtube.com/watch?v=XtDIFvN05oc</p>	<p>להתקשות בלימוד הצירופים בתהליך רכישת הקריאה. לעומת זאת, המודעות הפונולוגית שלהם, דהיינו, היכולת לבודד יחידה גדולה יותר מפונמה מתוך מילה - יחידת צירוף היא תקינה.</p> <p>ניתן להסיק כי תלמידים אלה נמצאים בשלב התפתחותי מוקדם יותר ולכן יש לקדם ולפתח אצלם את המודעות הפונמית.</p> <p>הרחבה: מתוך המדריך למורה עמ'14-17</p>

ממצאי המשימות	המלצות לפעילות בכיתה בעקבות הממצאים
<p>פרופיל 2</p> <p>תלמידים שביצועם בשתי המשימות - קריאה של שמות האותיות ומודעות פונולוגית (על שלושת חלקיה) - אינו תקין.</p> <p><i>יש להניח שבתחילת כיתה א' מעט תלמידים נמצאים ברמת התפתחות זו).</i></p>	<p>בנוסף לכל פעילויות המוצעות בסעיף הקודם יש לזמן גם פעילויות ברמת המודעות הפונולוגית, דהיינו פעילויות ברמת היחידה הגדולה יותר מפונמה, רמת הצירוף.</p> <p>דוגמאות:</p> <ul style="list-style-type: none"> • חלוקת מילים להברות ברמת צירוף, כגון: מש – ק – פת. • זיהוי מילים המתחילות בצירוף מסוים, בשמיעה או על-ידי הצגת תמונות עצמים, כגון: "איזו מילה מתחילה ב – ך?!"

לתשומת לב, הפעילויות צריכות להכיל ייצוג גרפי של המילים (איור, תמונה) ומומלץ שתהיינה מוגשות כמשחק לתלמידים. רצוי להימנע מהגשתם כדפי משימה/ עבודה.

סביבה הלימודית

מתוך תכנית ההוראה לכתות א-ב:

הסביבה הלימודית תייצג את הנושאים הנלמדים בכיתה, את הטקסטים, את ספרי הקריאה, חשוב להציג את אוצר המילים הנלמד, אותיות דפוס ואותיות הכתב וכן את התנועות והצירופים הנלמדים. הייצוגים של מערכת הכתב כולה יהיו מיוצגים בסביבת הלמידה כבר בראשית כיתה א'. כך התלמידים יהיו חשופים לכלל האותיות והתנועות ויוכלו ליצור הקשרים ממה שכבר למדו ולהרכיב צרופים חדשים, עוד בטרם ההוראה המפורשת בכיתה.

מומלץ כי בכיתה תהיה סביבה מפעילה לטובת **כל התלמידים**, הכוללת בין היתר:

- כיסי אותיות שבהם תמונות המייצגות מילים המכילות את האותיות, כרטיסי מילים שהתלמידים כתבו.
- זוגות של תמונות עצמים להתאמה המייצגות מילים המתחילות או מסתיימות באותו הצליל.
- דקלומים שונים (על-פי נושאים, מוכרים וכד') ולצידם פעילויות ומשחקים על מילות הדקלום.
- אותיות ותנועות להרכבת מילים חדשות.
- משחקים
- פעילויות מיון בנושאים שונים כגון; שמות התלמידים בכיתה, בעלי-חיים, עונות וחגים וכד'.
- איסוף עצמים מהכיתה לתוך סלסילות כשלכל סלסילה אות פותחת/ אות סוגרת. למשל סלסלה לחפצים המתחלים באות מ': מחק, מחדד וכד'.
- קישור לאתרים דיגיטליים מתאימים.
- התנסויות במגוון חומרים ואמצעים: גזירה והדבקה, כיוור, פלסטלינה, פעילויות רב-חושיות.

מומלץ לצוותי המורים

- לבנות משחקים, פעילויות להעשרת הסביבה הלימודיות ופעילויות חווייתיות לקידום המודעות הפונולוגית וידע האותיות.
- לצפות בהרצאתה של דר' עמליה בר-און באתר הראמ"ה, קישור: <https://www.youtube.com/watch?v=RiCPW9mjy8>